

RODERWOLDE

ROWOLMER

Samengesteld door: Dhr. F. Aukema Hoofdstraat 12 Roderwolde

(1971)

Roderwolde van vroeger.

Roderwolde het meest noordelijke dorpje van Drente is als de meeste randdorpen een streekdorp.

Door de steeds kerende wateroverlast heeft het dorp zich in de loop der eeuwen naar het zuiden, naar hoger gelegen gronden verplaatst. De bodem van de landerijen, die het dorp omringen, bestaat grotendeels uit potklei en moerasveen.

Verder een enkele streek zandgrond. Die zandgronden vinden we op het hoge aan de esch (de omgeving van het sportveld), achter Sandeburen en de Kooihoogte.

De potklei: men kwam bij het slaan van nortonpompen tot de ontdekking dat de laag potklei vaak meer dan 80m. dik was. Ook onder de zandgronden vindt men die potklei.

De veengronden kan men nog verdelen in 3 delen. Tegen de hogere gronden ten noorden van 't dorp vinden we een veenlaag die zich hoofdzakelijk heeft gevormd van bosresten. We komen daar dadelijk op terug.

Verder het deel dat zich in het moeras heeft gevormd.

Dan vinden we in 't noorden moerasveen waarop zich een kleilaag heeft gevormd. Deze kleilaag vinden we om de Matsloot en ten noorden er van. Ze sluit zich aan bij de Groninger zeeklei-gebieden. Er is dus een tijd geweest dat het zeewater deze klei heeft achtergelaten. In aansluiting hierop denken we aan het Zultermeer, de oude naam van het Leekstermeer.

Zult is een oud woord voor zout. Er zal een tijd zijn geweest dat het water van het Leekstermeer zout was. Wanneer er vroeger een varken werd geslacht zette men een deel van het spek in 't zult. Dit spek werd even gekookt (liefst doorregen spek). Dat deed men dan in zoutwater (pekkel) met azijn. Het spek werd koud gegeten en heette zultspek.

De veengronden die zich hebben gevormd van bosgronden beslaan maar een smalle strook van ± 2 tot 500m. breedte. We vinden deze streek tegen de hogere potklei gronden aan. In deze veengronden vinden we nog de resten van eeuwen oude bossen. Deze oude bossen zijn eeuwen geleden door hoge waterstanden verwoest. In deze veenlaag vinden we nog het kienhout. Dat kienhout ligt in een laag veengrond van $\pm 1,5$ meter dik.

Dat veen is ontstaan door onder water gevormde resten van deze bossen. Deze veenspecie noemt men klien. Van dit veen kan men bagger (korte turf) maken. Deze veenspecie werd dan aangemengd met water, tot een breierige massa en in een dikte van ± 20 cm. over het land verspreid. Dan werd gewacht tot het meeste water verteerd was. Wanneer die massa voldoende vast was werd deze specie met plankjes onder de stevelklompen (laarzen met klompen er aan vast) stijf getrapt. Stevelklompen waren klompen met een dikkere rand als een normale klomp. Op die klomp werd dan leer aangebracht, zodat ze zo hoog waren als een normale laars. Deze stevelklompen hadden het voordeel bij gewone laarzen, dat de gebruikers er vooral in de winter hun voeten warm in konden houden, bij het graven van sloten en ander graafwerk.

We keren terug naar de korte turf. Die stijf getrapte massa werd daar met een apart mes in blokjes gestoken en wanneer dit weer voldoende gedroogd was werden deze blokjes opgestapeld en verder gedroogd. De korte turf moest naar mate ze droger werd beschermd worden tegen sterke zonneschijn, want bij te sterke droogte vielen ze uit elkaar.

Deze korte turf werd bagger genoemd en was heel geschikt voor een kooltje vuur in een stoof of in een confoortje onder de koffiepot. Verder voor het bewaren van vuur in de asla of in de doofpot. Deze laatste 2 handelingen gebeurden in de regel voor het naar bed gaan. De volgende morgen werd dan het smeulend vuur weer te voorschijn gehaald en werd dan met licht brandbaar materiaal weer opgestookt. Wanneer men het vakkundig aanpakte was daar geen petroleum bij nodig.

Vroeger was het de gewoonte, dat de vrouwen in de winter een warme stoof onder de voeten hadden, waarin een smeulend kooltje vuur in de test lag. (Naar men zegt gooiden deugnieten wel eens een klontje in die stoof en dan begon degene die de stoof gebruikte te plassen). Er waren ook stoven met een hengsel. Deze stoven nam men 's winters mee naar de kerk.

Ook waren er plaatstoven. Dit was een langwerpige stoof, met een ijzeren plaat met of zonder gaatjes. Deze stoof was meer een gemeenschapsstoof en kon door meer personen gebruik van gemaakt worden. Deze stoven werden bij koude ook. wel in een rijtuig gebruikt.

Hier en daar vindt men moerasjes in het veenland, die overgebleven zijn van het ontginnen van eigen brandstof.

De meest zogenaamde baggelpetten zijn weer herontgonnen. Algemeen werd turf gegraven in het Peizer- of Bunnerveen. De Roderwolder arbeiders en boeren hadden daar kleine perceeltjes van soms een paar are in eigendom of huur.

Het voornoemde kienhout bestaat voornamelijk uit resten van dennebomen. Soms vindt men ook resten van andere boomsoorten. We weten dat een den alleen op droge grond wil groeien. We kunnen dan ook

aannemen, dat in de tijd dat deze bossen groeiden de waterstanden zeker 1 1/2 tot 2 meter lager zijn geweest dan heden.

Ook kunnen we aannemen dat deze bossen, met zware eeuwenoude bomen, veel uitgestrekter zijn geweest dan die smalle strook veen met kienhout, zoals we die nog aantreffen. Bij stormen over 't Leekstermeer bijv. zou een smalle strook zwaar bosbestand, zich niet zo lang hebben kunnen handhaven en zou zeker eerder zijn plat gewaaid. Deze bossen zullen zich dan ook voortgezet hebben op de gronden die wij nu kennen met potklei en zand als ondergrond. Die bossen zullen zich hebben uitgestrekt tot het stroomgebied van het Peizerdiep. Foxwolde sluit zich daar ook bij aan. De teelaarde boven die potklei en zandgronden is bijzonder humusrijk en in 't algemeen bijzonder donker van kleur. Zeer waarschijnlijk hebben deze bossen daar hun invloed op gehad.

Of in die tijd deze omgeving reeds bewoond was is mij niet bekend. Het is wel bekend dat hier reeds in 1139 een kerk stond. We kunnen dus aannemen dat hier voor 1139 een woonkern aanwezig was, anders zouden ze hier geen kerk hebben gebouwd. Vermoedelijk was de kerk die in 1831 afgebroken is niet de eerste kerk. De kerk van voor 1831 was 6 meter langer dan de tegenwoordige. De afgebroken kerk had geen toren. De klok hing in een zogenaamde klokkestoel of klokkegalg. Dat is aan een houten raam. De klok die heden nog in de toren hangt is in 1634 gegoten en hing van 16.. tot 1831 in zo'n klokkestoel. In Friesland ziet men bij sommige kerken nog de klokkestoel. (Ureterp). Het doopvont, dat in deze Rowolmer kerk stond heeft nu weer zijn plaats in de tegenwoordige kerk gevonden. Dit doopvont heeft van 1831 tot 1955 onder een afdakje op het kerkhof gestaan.

Waar woonden de mensen die in 1139 deze kerk bezochten, de mensen die deze parochie kerk als hun kerk gingen bezoeken. Zoals we eerder opmerkten stond deze kerk op de scheiding van het veenland en de hogere gronden \pm 1000 meter ten noorden van de tegenwoordige.

Men bouwde in 1100 de eerste kerk zeker op een plaats waar hij gemakkelijk bereikt kon worden. We kunnen wel aannemen dat ze vroeger ook al zo veel mogelijk de kerk midden in het dorp gingen bouwen.

Het is bekend dat er tussen Sandeburen en de plaats van de vroegere kerk ook huizen hebben gestaan. Men kan het nog zien aan de indeling van de percelen land en aan resten van bewoning met name steengruis en potscherven. Ten noorden en ten oosten vinden we ook verschillende heemsteden, maar dit groepje zal deze kerk niet hebben kunnen vullen.

Hoe lagen voor 1139 de kerkelijke grenzen van Roderwolde. Waren de kerken van Hoogkerk, Oostwold, Roden en Peize toen al gebouwd? Mogelijk hebben de kerkelijke grenzen anders gelegen. Momenteel is deze grens nog tot boven Rijksweg 43 en lag de grens met Roden 1955 \pm 200 m. ten westen van de tegenwoordige school.

Voor \pm 60 jaar waren een oude arbeiders-woning vlak naast de school en een boerderij, die dicht bij de diaconie-woningen stond de meest westelijke woningen. Vermoedelijk behoorden deze woningen vroeger bij Mensinge. Het arbeiders huis stond aan het eind van de oprijlaan. De kerkelijke grens is in 1955 verlegd, zoals die nu heden is (1971). Deze grens is toen aangepast bij de schoolkring. Naar aanleiding van het voorgaande zullen we het dorp van 't jaar 1100 meer noordwaarts kunnen zoeken.

Als we uitgaan van de tijd dat de mensen zich moesten verplaatsen zonder harde wegen, kunnen we aannemen dat men zich hier in deze drassige omgeving vooral in de winter moeilijk kon verplaatsen.

Wanneer de Rowolderdijk en de weg door Foxwolde zijn aangelegd is ons niet bekend, maar vermoedelijk na 1100.

De Roderwolderdijk zal een dubbele functie hebben gehad, n.l. als toegangsweg en als waterkering. Het is bekend dat in 1672 Rabenhaupt, de commandant van de stad Groningen, een officier met een groep manschappen naar de Roderwolderdijk stuurde om deze door te graven, met het doel de waterstand rond de stad te doen verhogen in verband met de belegering van Groningen door de bisschop van Munster.

Alles wijst er op dat deze weg is aangelegd als weg, maar tevens als waterkering.

Ik las een brief van de volmachten van de Kommerzylster en één van de Aduarder zijvest, dat deze heren de klachten van de Roderwolder boeren, dat de waterstand hier in de zomer van 1821 te hoog was, ongegrond verklaarden.

Het stroomgebied van het Peizerdiep liep naar Aduarderzijl, en de Rowolmerdijk zal de scheiding tussen beide zijlen zijn geweest.

We zien dat de resten van bewoning de z.g. veengronden, heemsteden meer of min in één lijn liggen, allen ten noorden van de Rowolmerdijk. Deze heemsteden liggen ook min of meer in het verlengde van Sandeburen en de oude kerk tot bijna aan het Peizerdiep.

Wanneer en waarom hebben deze bewoners deze omgeving verlaten. De geschiedenis vertelt ons, dat met de Allerheiligenvloed in 1570 mensen in ons land zijn verdronken en dan ook zeker duizenden huisdieren. Later zijn er nog meer watervloed-rampen geweest. Wij weten nog de watersnoodramp in Zeeland.

Over die Allerheiligenvloed kunnen we lezen, dat het water in Friesland zo hoog stond, dat men van Sneek naar Lemmer kon varen over acht en een half voet diep water. Men behoefde alleen maar boerderijen en kerktorens vermijden.

We kunnen wel aannemen dat in de omgeving van het Leekstermeer dezelfde toestand is geweest en dat er toen van die woningen die waarschijnlijk met plaggen opgebouwd waren, als ze er toen hebben gestaan, in 1570 niets is overgebleven.

Het veenland achter Roderwolde ligt ook hier bijna gelijk aan A.P. (Amsterdamspeil). Of voornoemde heemsteden nog bewoond waren weten we niet.

De Roderwolmerdijk was de weg naar de stad Groningen. Later was het de weg waarlangs de noord-Drentse boeren hun hooi gingen vervoeren van de uitgestrekte veengras landen.

Deze uitgestrekte hooilanden zullen nooit door de Roderwolmer boeren alleen zijn gebruikt. Er zal een tijd zijn geweest dat hier geen sloot bestond. Mogelijk hadden de boeren van Noord-Drente even als de gemeenschappelijke essen ook hun hooiland achter Roderwolde in die vorm. Het hooiland achter Roderwolde behoort nu grotendeels nog aan boeren buiten ons dorp. Gaan we terug naar de historie dan denk ik aan een stuk hooiland dicht bij de kooihoogte. Achter de kooihoogte ligt een stuk land de mainbult (gemeenschappelijke bult). Was dat de plaats misschien, waar de boeren samen kwamen om gezamenlijk de tijd van hooien te bespreken?

De Roderwolderdijk stond vóór de aanleg van de polder de Matsloot, onder schouw van de gemeente. Deze weg moest bij panden door de boeren worden onderhouden. Dit onderhoud vond plaats in de maand Mei. Als regel werd een laagje twijgen dwars in het spoor gelegd en werd er een plag grond van de kant opgespit (De sprikkeweg van Ot en Sien).

Ik vond een schrijven van 1774, dat Hendrik Remmelts, Derk Wever, Albert Eitens en Ebbe Gerbrands bij het schouwen van de water lossingen en wegen ongemaakt hadden. Deze schouw werd verricht op de eerste zondag na Mei. De boete was f4,- maar Ebbe Gerbrands had nooit betaald. Het stuk was ondertekend door W. Alingh (Schulte) Jan Datema en Derk Datema.

Voor de boeren in Peize golden in 1611 de volgende wetten voor het onderhoud van wegen en waterlossingen:

Elke buurt zal 2 mannen kiezen voor de schouw van waterleidingen en wegen.

Na de voorjaarschouw des zondags na Mei zal in een bepaald deel der gronden geen vee en geen paarden meer mogen worden geweid.

Elk buurhuis moet een goede hoek of haak of houwe hebben om de sloten goed te kunnen reinigen. Bij dit werk zal men geen vrouluu of venten mogen sturen, maar de beste man of knecht van het huis.

Dit was een willekeur van de boeren van Peize.

Even belangrijk als de afgegraven wegen zullen in de middeleeuwen of no, eerder de waterwegen zijn geweest. We kennen nog de Onlandswijk, de Harm Bartelswijk, de Kerksloot, de Krabsloot en de Matsloot. De Onlandswijk en de Harm Bartelswijk zijn het eerst in ongebruik geraakt. Zou het kunnen zijn dat de naam wijk (Friese of Gronings invloed) later is verdrongen door sloot.

De Matsloot en de Kerksloot hadden tot voor kort nog een functie, De Harm Bartelswijk loopt vanaf een paar honderd meter ten westen van de oude kerk recht op de Matsloot aan. Tussen het kerkhof en Sandeburen, waar de Harm Bartelswijk van de Matsloot tot Roderwolde loopt liggen ook oude woonresten.

Heeft Harm Bartels gewoond tegen het kerkhof, of op de boerderij van Berend Jager? Voor die boerderij ligt een perceeltje grond, dat lager ligt dan normaal. Is dat de haven van Harm Bartels geweest? De plaats, waar hij zijn scheepje kon draaien. Hij kan ook gewoond hebben 50 meter ten westen van de Harm Bartelswijk. Daar stond, aan de weg van Sandeburen deze oude boerderij, waar een Bousema heeft gewoond. Deze boerderij is in 1928 afgebroken door de eigenaar (Fam. F.Aukema). De muren van dit huis waren hoofdzakelijk gebouwd van kloosterstenen. De gebinten stonden op veldkeien en liggen nu als hunebed voor de boerderij van Jaap Aukema.

De Onlandsewijk loopt midden door 't onland, rechtstreeks van de Matsloot naar het Peizerdiep, met een zijtak naar de Waalburg. De heren van Waalburg zullen, toen de wijk nog bevaarbaar was, per boot zowel naar 't Leekstermeer als naar 't Peizerdiep hebben kunnen varen. De Matsloot, een vernauwde zijarm van 't Leekstermeer, loopt bijna tot aan het Peizerdiep, misschien heel vroeger er mee verbonden.

In de omgeving van de Matsloot vindt men ook meerdere heemsteden. In 't begin van deze eeuw werd in de zomer veel hooi per schip langs de Matsloot vervoerd voor de boeren van Zevenhuizen. Deze boeren huurden hier hooiland op de publieke topgrasverkoop.

In de zomer waren hier 3 dagen publieke topgras-verkopen. Bij de aanvang van deze verkopen ging de uitveiler (uitroeper) voor de aanvang de klok luiden. Dus een ware gebeurtenis, die op straat voor 't café gebeurde (hoelang dit is doorgegaan weet ik niet, in elk geval na 1930 nog). De boeren die dan nog in 't veld waren konden dan weten, dat de verkoping begonnen was.

De Zevenhuister boeren kochten meest het topgras dat aan de Matsloot lag. Ze kwamen hier dan met een tent, maaiden het gras met de zeis, bleven de gehele week, droogden dan bij mooi weer het gras tot hooi. Ze zetten hun koffie van water uit de Matsloot en haalden 's avonds brood uit het dorp. Wanneer 't hooi klaar was werd het in een schip geladen en over 't Leekstermeer door Leek naar Zevenhuizen vervoerd. Verder werd er voor dat het kunstmestgebruik algemeen was ook wel mest aangevoerd langs het Peizerdiep.

De Kerkvloot liep vanaf de vroegere kerk, de tegenwoordige begraafplaats, naar de Matsloot. Dit waterweggetje zal gebruikt zijn door de bewoners van bij en ten noorden van de Matsloot. We denken ten eerste aan het bezoeken van de kerkdiensten, de kerkelijke huwelijken, het laten dopen van de kinderen en aan begravenissen.

De laatste begrafenis per boot langs de Kerkvloot vond plaats op 13 jan. 1906. Op die datum is Kornelis van der Dong uit het Lage land, als laatste langs deze weg naar zijn laatste rustplaats (het kerkhof) te Roderwolde gebracht.

Verder zien we vanaf 't Peizerdiep naar de diaconie-woningen (het vorige Mensinge) een sloot, die hoogstwaarschijnlijk is gebruikt als vaarwater, dat is de Krabsloot.

Mensinge was een herenhuis omringd door grachten, waar eens de fam. jonker de Koning heeft gewoond. Het koets of schathuis is in 1888 voor de sloop verkocht. Het woonhuis was al eerder afgebroken. De woningen die hier weer gebouwd werden door de diaconie waren gebouwd met het doel om personen onderdak te verschaffen, die zich financieel of anders niet konden redden. De kerk was in die tijd de "sociale zorg". Omstreeks 1715 kwam een lid van de fam. de Koning van Peize in het bezit van Mensinge. Het was dan ook voor de hand liggend dat langs het water contact met de borg van Peize werd onderhouden.

Langs al deze waterweggetjes die ik genoemd heb, dat zijn de Onlandswijk, de Harm Bartelswijk, de Kerk- en de Krabsloot, verder ook nog de sloot in 't Onland, naar de Omloop, liggen smalle stroken land, vermoedelijk voor een droge kade.

De gebruikers van die waterweggetjes zullen in de meeste gevallen hun bootje hebben getrokken. Ze zullen belang bij een droge kade hebben gehad.

Geheel voorop de Rowolmerdijk, tegenover Waalburg vinden we nog een dichtgegroeid water met er bijlangs een hoog dijkje. Dit is een latere weg van Waalburg geweest naar het Peizerdiep. Dit kanaaltje zal waarschijnlijk ook reeds zijn gebruikt door de dorpelingen, voordat de Schipsloot was gegraven in \pm 1850 (volgens Belga bestond de beurdienst van Roderwolde naar Gron. al voor 1850).

We komen nu bij de Schipsloot met een haventje aan de straat. Sinds 1960 is het haventje gedempt en de binnenscheepjes van 20-40 ton zijn vervangen door de vrachtauto en rijksweg 43 heeft ook de schipvaart naar Peize en Roderwolde afgesloten. Een mogelijkheid om iets van de historie van een omgeving na te gaan, is zich de oude namen van percelen grond voor de geest te halen.

Aan het Peizerdiep in de hoek waar de Onlandsewijk uitmondt ligt een perceel land dat de naam Kattenburg draagt. We zien daar in dat land verschillende dicht gegroeide waterwegen. Een voorpost van Waalburg. Verder ligt tegen de Onlandsewijk een stuk land dat de naam Krabbenhut draagt. De naam Krabbe was vroeger een voornaam. We kunnen aannemen dat daar een zekere Krabbe gewoond zal hebben in een hut. De naam Krabbe vinden we ook in een overeenkomst die de bewoners van Roderwolde in 1473 aangingen.

De 9 mei 1473 verpachten de bewoners van Roderwolde hun visrecht voor een tijd voor 100 jaar aan Eyte Luttema voor "25 Arends guldens te betalen op de eerste zondag na mei in de kerk te Roderwolde". De boeren van Roderwolde behielden het recht om te mogen vissen met 5 fuiken voor eigen behoefte. Otto Krabbe "tekende" voor Roderwolde.

De Krabbe die in 1471 ook al kon schrijven, zal ook op een andere plaats hebben gewoond, dan in een hut midden in 't Onland.

Voor mijn gevoel komt Sandeburen of de omgeving van de kerk in die tijd als woonplaats voor Otto Krabbe eerder in aanmerking. We keren terug naar de Onlandsewijk. In de buurt van Krabbenhut maakt de Onlandsewijk een bocht en we zien daar ook een verbreding, vermoedelijk het haventje van Krabbe.

Aan de Matsloot, tegenover de Onlandswijk, ligt een heemstee waar omstreeks de eeuwwisseling een boerderijtje stond.

Op dat boerderijtje woonde vroeger Joeke de Haan als laatste bewoner. Met het aangeven van deze 3 woonplaatsen aan de Onlandswijk kunnen we aannemen dat er een tijd is geweest dat dit waterweggetje eens vrij belangrijk is geweest. Namen van percelen land, die we met de kerk in verband kunnen brengen; noem ik eerst de Poeperij. Dit is een verbasterde naam. Ze heette eerst de Paperij. Dit streekje land ligt aan de weg naar Foxwolde ± 300m. ten westen van de school. Mogelijk heeft daar een kapelletje of iets dergelijks van voor de Hervorming gestaan.

Het Pastoorsland, liggende aan de Kerksloot, behoorde vroeger misschien aan de kerk.

De Munneke Heim ligt dicht bij de boerderij Eitte Weert achter de Rowolmer dijk aan 't Peizerdiep. Deze boerderij was vroeger een "voorwerk". Dat is een kloosterboerderij van het klooster van Aduard.

Een perceeltje land in de Rijsven heet Nasareth. Voor die naam heb ik geen verklaring. Op dat perceeltje land stond in de vorige eeuw een woning. "Kan uit Nazareth iets goed zijn" Joh.2 vers 47. Is die naam ook een spotnaam geweest?

De rijsven ligt ten zuiden van het dorp tegen het Kadeland van 't Peizerdiep. De perceels-grootte van de Rijsven wijst er op dat daar waarschijnlijk meer woningen hebben gestaan. Het is bekend dat daar minstens één woning heeft gestaan.

In 't Onland liggen de Padstukken, genoemd naar een pad dat naar de Matsloot liep. Men kon zich met een bootje over de Matsloot laten zetten.

Een stukje land tegen de eerste bocht naar Sandeburen heette het Hoppenkampje. Hop werd gebruikt bij het brouwen van bier. Ik kom daar later op terug.

Ook kunnen we verschillende plaatsen aanwijzen waar vroeger eendekooien zijn geweest. Het kooitje in Foxwolde is nog vrij compleet. Het is thans begroeid met kreupelhout.

De boerderij van Harm Smilda staat op een kooiplaats. De eerste bewoner heeft de binnenvijver dicht gemaakt. De boerderij achter Sandeburen bij 't Leekstermeer eveneens (achter ol kooi). Even ten oosten er van is een kooi geweest. In het land van Rademaker ziet men het nog aan de indeling van het land.

De naam kooihoogte duidt op een eendekooi. Over de Matsloot in het diaconie-land stond vroeger een woning en een kooi er bij.

De eenden, die daar in die kooien gevangen werden, zullen in Groningen verkocht zijn.

Zijn wij, bewoners van Roderwolde, Friezen of Saksen?

De boerenschuren zijn naar Fries model gebouwd. De koeien staan met de kop naar de buitenmuur. Aan de andere kant de dorsdeel en midden het hooi.

We vinden in de archieven zowel drentse als friese namen. Alles wijst er op dat we echt in het overgangs gebied wonen. Door oorlogshandelingen, pestepedemieën en hoge waterstanden kon het zijn, dat zo'n dorp op bepaalde tijden min of meer ontvolkt raakte. Ook kan men last hebben gehad van verschillende bodemziekten, die het leven hier ook moeilijk konden maken.

Van mijn vader weet ik nog dat in de vorige eeuw de boeren van de Achterste weg, de Hoek en Waalburg moeilijk knechten en meiden konden krijgen, omdat men daar de malaria, dit was de zogenaamde derde-dags-koorts, kon krijgen. Deze koorts werd veroorzaakt door een mug, die zich ophield in de slecht ontwaterde veengronden van die tijd. Werd men door deze parasiet gestoken, dan kwam steeds om de drie dagen een koorts aanval. Vandaar de naam de derde-dags-koorts.

Tegenwoordig kennen we nog de longworm bij kalveren en pinken en ook de galligheid bij koeien en vooral bij schapen als bodemziekte.

We zullen nu overstappen naar een ander onderwerp n.l. Hoe waren de fam. namen van de bewoners.

In de vorige eeuw kenden we hier de namen Elting, Odding en Wering. Deze Saksische namen zijn hier verdwenen. De namen Datema, Aukema en Bousema zijn hier ouder en duiden op Friese of Gron. afkomst. Bekend is dat in 1517 Luyben Aukema van Roderwolde lid was van de Etstoel, dat is lid van het rechtcollege van Drente.

Deze leden vergaderden heel vroeger in de openlucht, in de Balloërkuil bij Rolde. Hoe en door wie zo iemand werd verkozen is mij niet bekend.

Honderd jaar later, van 1609-1644 was Floris Jan Aukema lid van dat college. Hij zal 35 jaar lang door modder en zandwegen op paard hebben moeten rijden om deze vergadering te Rolde te gaan bezoeken. In 1609 was Nicolaas van Echten tot Entinge tot lid van de Etstoel verkozen. Hij was 6 jaar lid.

Wie was deze Nicolaas van Echten tot Entinge?

Naar zijn naam te oordelen kan hij van adel geweest zijn en waar woonde Nicolaas??

We hebben nog de Friese namen Bijsma, Rozema en Scheepstra. Als ik me niet vergis, zijn deze families hier de vorige eeuw komen wonen. Ik vermeld deze namen om te trachten aan te tonen dat we vrij zeker dan vanaf het zuiden een andere keer weer vanaf andere streken zijn bevolkt.

In de tijd dat er geen verharde wegen waren, de tijd dat er nog geen fiets was, waren verschillende voetpaden ook belangrijk. Zo liep er een voetpad achter de haven langs. Dwars over alle esakkers. Die akkers werden in die tijd als bouwland gebruikt en lagen achter de huizen, van af de kerk naar de molen. Men liep daar een paadje plat, dwars door de rogge, aardappelen of haver akkers. Dit pad sloot aan ophet nog bestaande paadje van de molen naar de Achterste weg.

Vanaf Sandeburen liep een pad dwars door de weilanden naar het eind van de kerkhoflaan. Dit pad zal voor 1831, toen de kerk nog niet verplaatst was, al hebben bestaan als kerkpad. Over iedere sloot die dat pad passeerde lag een plank. De bewoners van Sandeburen hadden de plicht om ieder een slootovergang van een plank te voorzien en te onderhouden.

Dat het pad niet recht op de oude kerk aan liep zal zijn oorzaak hebben gehad, dat de bodemgesteldheid in de omgeving daar voor een voetpad geschikt was. Verder konden de boeren van Sandeburen in mijn jeugd (geb. 1902) niet anders in Roderwolde komen dan door de weilanden en de hekken.

Lang is deze weg een sintelweg geweest. Met de aanleg van de polder Matsloot is de straatweg aangelegd, die naar Vierverlaten loopt. In die zelfde tijd is de zandweg van Sandeburen naar de weg naar Hoogkerk aangelegd. Ook de weg naar Hoogkerk, de weg naar de Munnike sloot en de Onlandse dijk is toen doorgetrokken naar de Kooihoogte.

Al het land in 't Onland tot een paar honderd meter ten westen van de Onlandse wijk had de uitweg over de Roderwolderdijk. Dan was er nog een belangrijk pad langs de Schipsloot naar Peizerwold. Men liet zich dan met een bootje overzetten over 't Peizerdiep. Deze overzet-plaats heet Bommelier. Dat pad was de kortste afstand naar Groningen over de Peizermade.

Later toen de stoomtram Groningen - Drachten was aangelegd kon men in Peizerwold in de tram stappen naar Groningen. Dat was in de tijd dat nog niet iedereen een fiets had. Aardig is het te vermelden dat \pm 1900 de onderwijzer Stijfhoorn en de hoofdonderwijzer Hofkamp 2 keer per week na schooltijd naar Groningen liepen en daar cursussen gingen volgen. Ze liepen dan langs dit pad naar Gron. Ze hebben dat niet voor niets gedaan. Meester Hofkamp was later in het Westland een bekend tuinbouw - onderwijzer en meester Stijfhoorn is later arts geworden en later geneesheer - directeur van een psychiatrische inrichting in de Achterhoek.

We hebben gezien dat onze voorouders lopende langs de Rowolmerdijk of over Bommelier naar Groningen liepen. Maar er was ook nog een andere gelegenheid om van en naar Groningen te komen. Langer dan 120 jaar heeft de fam. Belga een beurdienst op Groningen onderhouden. Tot 1910 met een zeilscheepje en daarna met het motorbootje de Jonge Jan.

Over de tijd van de snik (het schip) het volgende.

Voor zo ver ik weet werd in die tijd alleen dinsdags van en naar Groningen gevaren. Het scheepje werd vaak, als het water niet te hoog was, naar 't Peizerdiep getrokken. Verder moest de bemanning over 't Peizerdiep zich behelpen met zeilen, bomen of trekken.

Het Peizerdiep had in die dagen veel scherpere bochten dan nu. Met verbreden en verdiepen door waterschap Noordenveld zijn veel scherpe bochten afgesneden. Om die bochten bij hoog water beter te kunnen zien plantte Belga in de herfst langs de scherpe bochten hulstbosjes. Het kwam vaak voor dat de omgeving van het Peizerdiep één grote water-massa was. Een baken was dan in die grote water-massa ook noodzakelijk.

In Vierverlaten stond een scheepsjager klaar met een paard en werd het scheepje verder met een paard naar Groningen getrokken met als ligplaats de nu gedempte Westerhaven (\pm 1965 gedempt.) De terugweg verliep in de zelfde geest. Jan Belga, van wie ik meerdere informatie kreeg, vertelde dat de snikjager, die het scheepje weer terug ging trekken naar Vierverlater, vaak dronken was en dat één van de bemanning het paard kwam verzorgen en de snikjager dan zo lang op 't scheepje kwam. De passagiers doodden de tijd vaak met kaartspelen.

Wat voor goederen vervoerde Belga in die tijd rond 1900? We hebben al begrepen dat er boeren mee gingen als passagiers en vrouwen voor het aan de man brengen van hun producten die de boerderij opbrachten. Belga kon ook enige koeien meenemen naar de markt of naar de slager.

In de tijd dat de melk nog niet aan de fabriek werd verwerkt en de boerinnen de melk zelf karnen en boter maakten werd er met boter en eieren naar Gron. gereisd om op de markt te verkopen of rechtstreeks aan de burgers.

De boter en eieren werden ook wel als ruilproduct aan de winkelier verkocht in ruil voor kruidenierswaren. Dat gebeurde dan thuis. Belga verzorgde in de meeste gevallen de aan- en afvoer van de oliemolen.

Wat is dood spek?

In november, de slachtmaand, was het scheepje op reis naar Groningen zwaar beladen met dood spek. De boeren gingen in de zomer een koppel varkens mesten zodat ze in de herfst in november slacht rijp waren. Dan werden deze varkens in één keer geslacht om ze dan in Groningen geslacht te gaan verkopen. De meeste boeren hadden hiervoor vaste afnemers. Dat waren in de eerste plaats Groninger burgers of inrichtingen als weeshuizen en dergelijke. De mensen die deze varkens gingen kopen gingen ze inzouten en verder roken in de schoorsteen. De schoorstenen waren in die tijd zo gebouwd dat men de hammen en het spek er zo in kon hangen. Als men een koe ging slachten werden ook de delen van het vlees in de schoorsteen gehangen (rookvlees).

De varkens die niet aan vaste afnemers verkocht werden kwamen op de doodspek-markt. Deze markt was op de Grote Markt. Bij de Waag werden ze ook gewogen.

Ik hoorde van iemand uit Norg het volgende: Als één varken vlekziekte had, dat was een besmettelijke varkensziekte, werd dat varken geslacht en een nacht in stromend water gegooid dus in een stromend beekje. De volgende dag werd het dan verkocht voor de slacht. Er zullen geen ongelukken van zijn gekomen. Smakelijk eten!

Toen Roden een beurdienst kreeg op Groningen gingen de boeren van Sandeburen veel met de stoomboot van Roden naar Groningen. De olieslagerij draaide alleen 's winters. Eerst werd inlands koolzaad geslagen (raapolie). Maar hoofdzakelijk was het van lijnzaad voor lijnolie. De lijnzaadkoeken, die als bijproduct over bleven waren zeer populair als krachtvoer voor de koeien.

Toen de aandrijving nog maar alleen met wind plaats vond, was de productie zeer ongeregeld. Later werd er een locomobiel als aandrijving gebruikt. Toen kon er geregeld door worden gewerkt. Het koren maalde men toen nog met wind.

De Schipsloot werd verder in de suikerbietencampagne gebruikt voor aanvoer van natte pulp, voor veevoer ook wel een enkele keer, voor stroo of andere landbouwproducten, verder een turfshipper, bij woningbouw, steen, pannen en ander materiaal. Iederjaar een paar vrachten sintel voor de Achtersteweg en de weg naar Sandeburen en schoolfeesten, draaimolen, oliebollekraam of kop van jut. Dit was ongeveer de functie van de schipsloot direct na 1900.

Wanneer Waalburg gesticht is is niet bekend. Een gevelsteen vermeldt 1778. Of dit jaartal het bouwjaar of een verbouwing aangaf is niet bekend.

De meest westelijke boerderij van Sandeburen is in diezelfde tijd gebouwd! Deze boerderij is met haar kop (hals romp) het type van een speciale Fries-Groningse boerenstijl.

Men kan dan ook wel aannemen dat de bouwer of de opdrachtgever van deze boerderij niet uit Drente maar over 't Leekstermeer is gekomen.

Waalburg zal genoemd zijn naar het Waal, het moeras dat er ten oosten van ligt. De naam Waal betekent waterpoel (denk aan de grote en kleine wielen bij Leeuwarden). Van Waalburg hebben we nog een aankondiging van de verkoop en boeldag van de inventaris. Deze aankondiging laat ik hier volgen.

Op Maandag de II Herfstmaand 1809 zullen door het Ed geregte van Rhoden ten huise van Jacob Datema in het Blauwe paard te Roderwolde om de veelheid der percelen 's middags om 2 uur te beginnen bij insate, en op Maandag de 18^e finaal worden verkocht, alle vaste goederen van wijlen de heer J Coenders van Idsingha gelegen te Roderwolde bestaand uit 2 heren behuizingen (Waalburg en Woldzicht) genaamd. Vier keuterijen plus minus 200 grasen, hooi en bouwlanden en weidelanden, Turfveen, muurdeel gestoelte in de kerk te Rhoderwelde alle op conditiën welke op de 9 en 10 de van herfstmaand 1809 ten Huize van genoemde weduwe ter lesing liggen.

Met het voorgaande hebben wij verschillende conclusies, feiten en hier ook werkmethode vastgelegd die anders verloren waren gegaan. We moesten vaak vast stellen dat dit of dat waarschijnlijk zo zal zijn geweest. Wanneer we met te weinig fantasie met dit werk waren begonnen hadden we, vooral waar het de middeleeuwen en de tijd daarvoor betrof, geen afgerond geheel kunnen krijgen. Er is veel meer historie dat niet te achterhalen is, dan wat wij hebben vastgelegd. We zijn ons dan ook wel bewust, dat wat we hier hebben vastgelegd niet volledig is. We willen zeer in 't kort het volgende samenvatten:

De kaart getekend naar een oude kaart van 18.. sluit geheel op dit schrijven aan.

De eerste bewoners van Roderwolde zullen geleefd hebben als vogelvangsers, jagers en vissers.

In 1471 verhuurden ze hun visrecht op het Zultermeer en bleef hun nog wel viswater over maar we kunnen toch aannemen dat zij toen grotendeels zich met landbouw en veeteelt in hun onderhoud hebben kunnen voorzien. We leven nu precies 500 jaar later. We kunnen aannemen dat in die 500 jaar de inwoners van Roderwolde de hun bestaan hebben gehad met landbouw en veeteelt, vogelvangen en vissen.

Omstreeks 1950 hebben de boeren hier bijna allemaal bouwland omgezet in grasland. Ze hebben nu hun bestaan van de veehouderij met als hoofdbedrijf melken. Maar door de slechte economische positie van de boeren zien we dat hier in Roderwolde de agrarische gemeenschap zo klein zal worden, dat ze haar karakter als zodanig verliezen gaat.

Nu in 1971 zien we dat hier in Roderwolde bijna geen boer is die een opvolger heeft. Hun zonen gaan een ander bestaan zoeken en de boerderijen van eigenaar wisselen, worden gekocht door mensen die hun werk buiten het dorp hebben.

De kerk die van het jaar 1100 een centrale plaats in het dorpsleven heeft gehad, zal zich als zodanig niet meer kunnen handhaven. De kerkdiensten worden bezocht, die gemiddeld de leeftijd van 65 jaar en ouder hebben en de jeugd spreekt de kerk zoals we die nu kennen, niet meer aan, het zegt hun niets.

We sluiten vandaag ons hoofdstuk af met de wetenschap dat Roderwolde over enige jaren geen Roderwolde meer is zoals wij haar gekend hebben.